

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

มังคุดเป็นไม้ผลเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย ในปี 2546 ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกมังคุดรวมทั้งสิ้นประมาณ 400,000 ไร่ เป็นพื้นที่ให้ผลผลิตแล้ว 280,000 ไร่ ให้ผลผลิตรวม 280,000 ตัน คิดเป็นมูลค่ารวม 5,798.9 ล้านบาท (สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 5 จังหวัดสงขลา, 2547ก) ภาคใต้มีพื้นที่ปลูกมังคุดรวมทั้งสิ้น 254,093 ไร่ เป็นพื้นที่ให้ผลผลิตแล้ว 156,555 ไร่ ให้ผลผลิตรวม 119,912 ตัน คิดเป็นมูลค่ารวม 2,158.4 ล้านบาท (สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 5 จังหวัดสงขลา, 2547ข) ผลผลิตมังคุดร้อยละ 93.9 ของปริมาณผลผลิตรวมทั้งประเทศใช้ในการบริโภคภายในประเทศ ประเทศไทยส่งออกมังคุดไปจำหน่ายยังตลาดต่างประเทศคิดเป็นมูลค่าประมาณ 302.7 ล้านบาท แยกเป็นมังคุดผลสดแช่แข็ง 291.7 ล้านบาท และมังคุดแช่แข็ง 11.0 ล้านบาทฮ่องกง ไต้หวัน และจีน เป็นตลาดหลักของมังคุดจากประเทศไทย ปริมาณส่งออกไปยังตลาดทั้งสามแห่งนี้รวมกัน 11,304.5 ตัน มูลค่า 210.426 ล้านบาท ขณะที่ญี่ปุ่นเป็นตลาดใหม่ของมังคุดผลสดแช่เย็น(ส่งออกครั้งแรกในปี 2546) แต่มีมูลค่าการส่งออกสูงถึง 57.87 ล้านบาท คิดเป็นปริมาณ 404.4 ตัน

สถานการณ์การผลิตมังคุดของเกษตรกรในปัจจุบัน ปริมาณผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพที่เกษตรกรผลิตได้มีน้อยกว่าร้อยละ 60 ของผลผลิตทั้งหมด (ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี, 2539) ปัญหาหลักที่สำคัญของมังคุด คือ ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากเกษตรกรปฏิบัติตามเทคโนโลยีการผลิตไม่ครบถ้วน ประกอบกับสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวนเป็นปัจจัยที่สำคัญ ราคาผลผลิตตกต่ำเนื่องจากผลผลิตด้อยคุณภาพ สถาบันเกษตรกรและเครือข่ายผู้ผลิตมังคุดไม่เข้มแข็งพอที่จะบริหารจัดการการผลิตและจัดการผลผลิตในเชิงธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปริมาณมังคุดคุณภาพมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดต่างประเทศ ผู้นำเข้าและบริโภคมังคุดในตลาดต่างประเทศเดิมไม่มั่นใจในคุณภาพมังคุด เนื่องจากปัญหาเนื้อแก้วและยางไหลในผลซึ่งยังไม่มีเครื่องมือตรวจสอบและคัดแยกที่มีประสิทธิภาพเชิงการค้า (สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 5 จังหวัดสงขลา, 2547ก)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าปัญหาปริมาณและคุณภาพของผลผลิตมังคุด มีผลต่อราคาและความมั่นใจของผู้บริโภค ดังนั้นกรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้กำหนดให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตมังคุดคุณภาพตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรเพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพของผลผลิตมังคุด

โรงเรียนเกษตรกรเป็นกระบวนการเรียนแบบมีส่วนร่วม ที่พัฒนามาใช้ในการอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร การทำงานส่งเสริมตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร มุ่งเน้นให้เกษตรกรร่วมกันทำการศึกษา และปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by doing) เริ่มตั้งแต่การวางแผนศึกษาวิเคราะห์ที่ทดลอง และทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีการพบปะกันระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ในไร่-นา - สวน ตั้งแต่เริ่มปลูก เพื่อจะได้เรียนรู้ถึงการเจริญเติบโตของพืชในแต่ละช่วงระยะเวลาการเจริญเติบโต ความสัมพันธ์ และการเคลื่อนไหวของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศน์ ดิน น้ำ และพืช แล้วนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์เพื่อประกอบการตัดสินใจจัดการกับพืชที่ปลูก วิธีการนี้เป็นการฝึกให้เกษตรกรได้มีโอกาสดู วิเคราะห์ และตัดสินใจด้วยตนเอง รวมถึงการนำวิธีการที่ได้ผลจากคำแนะนำของทางราชการ หรือความรู้จากแหล่งอื่น ๆ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นมาฝึกทำเองอย่างง่าย ๆ เพื่อพิสูจน์และเปรียบเทียบผล โดยแบ่งเกษตรกรเป็นกลุ่มทำงานภายใต้กระบวนการหรือหลักสูตรที่สอดคล้องกับปัญหาของเกษตรกรแต่ละพื้นที่ เกษตรกรมีโอกาสนำผลมาอภิปรายและตัดสินใจในกลุ่มของตนเอง ทั้งนี้โดยการช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการหรือผู้อำนวยการอำนวยความสะดวก (Facilitators) ในการจัดอบรม มิใช่ผู้ชี้แนะเช่นในอดีต (สำนักพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548 : 7)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรในพืชชนิดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในปี พ.ศ.2547 รวม 480 โรงเรียน แยกเป็นโรงเรียนเกษตรกรข้าว จำนวน 210 โรงเรียน โรงเรียนเกษตรกรผัก จำนวน 170 โรงเรียน และโรงเรียนเกษตรกรไม้ผล จำนวน 100 โรงเรียน สำหรับภาคใต้ ได้จัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรในพืชชนิดต่าง ๆ รวม 74 โรงเรียน แยกเป็นโรงเรียนเกษตรกรข้าว จำนวน 13 โรงเรียน โรงเรียนเกษตรกรผัก จำนวน 24 โรงเรียน และโรงเรียนเกษตรกรไม้ผล จำนวน 37 โรงเรียน ในส่วนของโรงเรียนเกษตรกรไม้ผลได้ดำเนินการใน 5 ชนิดพืชคือ มังคุด ทุเรียน ลองกอง ส้มเขียวหวาน และส้มโอ (สำนักพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร,2547)

การถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมังคุด เป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกี่ยวกับการผลิตมังคุดให้มีคุณภาพตามระยะการเจริญเติบโตของมังคุด เริ่มตั้งแต่ระยะหลังเก็บเกี่ยวผลผลิต ระยะแตกใบอ่อน-เติบโตทางใบ ระยะก่อนออกดอก ระยะออกดอก ระยะ

ผลอ่อน-ผลแก่ และระยะเก็บเกี่ยว สำหรับจำนวนครั้งในการถ่ายทอดเทคโนโลยีไม่ได้กำหนดไว้แน่นอนตายตัวขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร

จังหวัดพัทลุง มีพื้นที่ปลูกมังคุดประมาณ 16,760 ไร่ เป็นพื้นที่ให้ผลผลิตแล้วประมาณ 6,113 ไร่ ผลผลิตรวมประมาณ 5,371.77 ตัน แหล่งผลิตมังคุดของจังหวัดพัทลุง คือ อำเภอกงหรา ตะโหมด ศรีบรรพต และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ (สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง, 2547) จังหวัดพัทลุง ได้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้แบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา โดยกรมส่งเสริมการเกษตร อนุมัติให้ดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการจัดการศัตรูไม้ผลแบบผสมผสาน กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้โดยผ่านกระบวนการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม จำนวน 2 กลุ่ม ในอำเภอตะโหมด และอำเภอกงหรา (วิมล สิงหะพล, 2542) ต่อมาในปี 2544 ได้มีการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรข้าวในจังหวัดพัทลุง หลังจากนั้นได้มีการนำกระบวนการถ่ายทอดความรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรข้าวมาประยุกต์ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ในไม้ผล ได้แก่ มังคุด ลองกอง และทุเรียน ในปี 2547 กรมส่งเสริมการเกษตร ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรมังคุดในจังหวัดพัทลุง จำนวน 3 โรงเรียน แต่การดำเนินการที่ผ่านมายังขาดการศึกษาวิจัยถึงผลการดำเนินงานในเชิงวิชาการที่น่าเชื่อถือ และในปี 2548 จังหวัดพัทลุง ได้ดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตมังคุดคุณภาพตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร จำนวน 5 โรงเรียน ในพื้นที่ 5 อำเภอ คืออำเภอเมือง กงหรา ศรีบรรพต ป่าพะยอม และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ มีเกษตรกรทั้งสิ้น 124 ราย โดยได้กำหนดแผนการถ่ายทอดความรู้จำนวน 5 ครั้ง (สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง, 2548) จากที่กล่าวมาข้างต้นการวิจัยนี้จึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรที่มีต่อการผลิตมังคุดคุณภาพ จึงได้ทำการศึกษาผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรที่มีต่อการผลิตมังคุดคุณภาพในจังหวัดพัทลุง เพื่อนำผลจากการศึกษาไปใช้ในการวางแผนส่งเสริมและพัฒนาการผลิตมังคุดในจังหวัดพัทลุงและจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรที่เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมังคุดในจังหวัดพัทลุง

1.2.2 เพื่อศึกษาการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดของเกษตรกรที่เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมังคุดในจังหวัดพัทลุง

1.2.3 เพื่อศึกษาปริมาณผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของเกษตรกรที่เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมังคุดในจังหวัดพัทลุง

1.2.4 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการใช้เทคโนโลยีการผลิตมัลติมีเดียกับปริมาณผลผลิตมัลติมีเดียที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของเกษตรกรที่เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมัลติมีเดียในจังหวัดพัทลุง

1.2.5 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมัลติมีเดียในจังหวัดพัทลุง

1.3 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยนี้มีประโยชน์อย่างน้อย 3 ประการ คือ

1.3.1 สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการวางแผนส่งเสริมและพัฒนาการผลิตมัลติมีเดียในจังหวัดพัทลุง และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

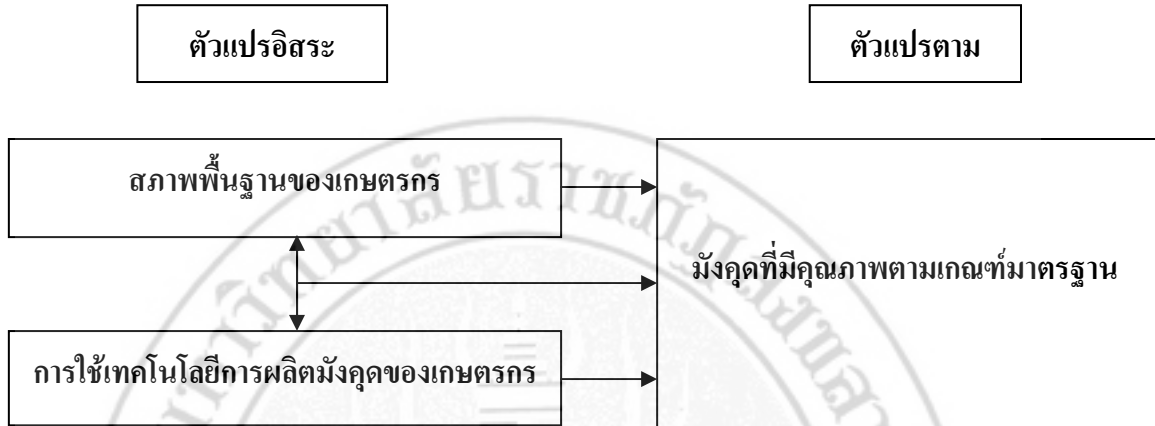
1.3.2 สามารถเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมัลติมีเดีย

1.3.3 ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในจังหวัดพัทลุง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะเกษตรกรที่เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมัลติมีเดีย ปี 2548 ในจังหวัดพัทลุง จำนวน 5 โรงเรียน สมาชิก 124 ราย กลุ่มตัวอย่าง 95 ราย ในพื้นที่ 5 อำเภอ คือ อำเภอเมือง สงขลา ศรีบรรพต ป่าพะยอม และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย การศึกษาผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกร ที่มีต่อการผลิตมังคุดคุณภาพในจังหวัดพัทลุง

1.6 สมมติฐานการวิจัย

สภาพพื้นฐานของเกษตรกรและการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดคุณภาพของเกษตรกร ที่เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกรมังคุดในจังหวัดพัทลุง มีความสัมพันธ์กับปริมาณผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

“เกษตรกร” หมายถึง เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดที่เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกรมังคุด ปี 2548 ในจังหวัดพัทลุง

“เทคโนโลยีการผลิต” หมายถึง ความรู้ในเรื่องวิธีปฏิบัติใหม่ ๆ วัสดุอุปกรณ์ใหม่ ๆ ในการประกอบการผลิตเพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตหรือลดต้นทุนการผลิต

“เทคโนโลยีการผลิตมังคุดคุณภาพ” หมายถึง วิธีการผลิตมังคุดทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้ผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน นับตั้งแต่การจัดการเพื่อเตรียมดินให้พร้อมสำหรับการออกดอก การจัดการเพื่อช้กนการออกดอกและควบคุมปริมาณดอกต่อต้นให้เหมาะสม การจัดการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการของผลและเพิ่มปริมาณผลผลิตคุณภาพ และการจัดการเพื่อป้องกันผลผลิตเสียหาย

“โรงเรียนเกษตรกร” หมายถึง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ให้เกษตรกรได้ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ไข แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว และหลังเก็บเกี่ยว

“การถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรมังคุด” หมายถึง การถ่ายทอดเทคโนโลยีเกี่ยวกับการผลิตมังคุดให้มีคุณภาพตามระยะการเจริญเติบโตของมังคุด เริ่มตั้งแต่ระยะหลังเก็บเกี่ยวผลผลิต ระยะแตกใบอ่อน-เติบโตทางใบ ระยะก่อนออกดอก ระยะออกดอก ระยะผลอ่อน-ผลแก่ และระยะเก็บเกี่ยว สำหรับจำนวนครั้งในการถ่ายทอดเทคโนโลยีไม่ได้กำหนดไว้แน่นอนตายตัวขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร

“มังคุดที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน” หมายถึง ผลผลิตมังคุดที่มีคุณภาพตามความต้องการของตลาดโดยเป็นผลที่มีขนาดใหญ่ น้ำหนักมากกว่า 70 กรัมต่อผล มังคุดที่มีผิวมันปราศจากตำหนิที่เห็นเด่นชัดจากการทำลายของศัตรูพืชและสาเหตุอื่น ๆ เนื้อภายในคุณภาพดี ไม่มีอาการเนื้อแฉ่ำและยางไหลภายในผลในปริมาณไม่น้อยกว่าร้อยละ 55 ของผลผลิตรวม

“ผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร” หมายถึง การที่เกษตรกรที่เข้ารับการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรนำเทคโนโลยีที่ได้รับการถ่ายทอดไปใช้หรือนำไปปฏิบัติ

“การปลูกมังคุดเป็นสวนเดี่ยว” หมายถึง การปลูกต้นมังคุดเพียงชนิดเดียวในสวน โดยทั่วไปนิยมใช้ระยะปลูกประมาณ 8-9 X 8-9 เมตร ปลูกมังคุดได้ประมาณ 20-25 ต้นต่อไร่

“การปลูกมังคุดร่วมกับพืชอื่น โดยมีมังคุดเป็นพืชหลัก” หมายถึง การปลูกต้นมังคุดร่วมกับไม้ผลหรือพืชอื่นในพื้นที่สวนเดียวกัน โดยมีมังคุดเป็นพืชประธาน

“การปลูกมังคุดร่วมกับพืชอื่น โดยมีมังคุดเป็นพืชรอง” หมายถึง การปลูกต้นมังคุดร่วมกับไม้ผลหรือพืชอื่นในพื้นที่สวนเดียวกัน โดยมีไม้ผลชนิดอื่นหรือพืชชนิดอื่นเป็นพืชประธาน